

Otázka: Sociologie a ekonomie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Tereza Horníková

Poznámky ze zsv - Tereza Horníková,

Domácí násilí

= chování, které u jednoho z účastníků způsobuje strach z druhého

- z velké části problematické

- velmi často se vyskytuje v několika formách současně

- vzrůstající tendence (!)

Formy násilí

1. *fyzické* – fyzické útoky, bití, facky, ohrožení zbraní ...

□ často útočník může fyzicky ubližovat nejbližším lidem osoby

2. *psychické* – nadávání, vyhrožování, znemožňování, zesměšňování ...

□ ne vždy je doprovázeno fyzickým

a. *sexuální* – znásilnění, nucení k sexu

b. *ekonomické* – odstřihuje druhou osobu od peněz, bere výplaty, zakazuje chodit do zaměstnání

c. *sociální izolace* – brání v návštěvách přátel i rodiny, neustále pronásleduje nebo si někoho najme

Specifika násilí

1. „Za zavřenými dveřmi“ – doma, bez svědků a navíc je to mezi osobami blízkými

- pachatelé domácího násilí mají dvojí tvář – navenek se chová normálně – společensky oblíbený, přátelský, bavič, atraktivní – násilně se chová pouze doma (ovšem tohle neplatí ve všech případech!)

- násilí má vždy svojí historii – začíná zpravidla *nenápadně* (často si prvních příznaků obět nevšimne, přehlíží je, omlouvá)

- násilí není neustále – střídání *období násilí* a *období relativního klidu* (usmíření, omlouvání)

- oběť pořád k partnerovi lásku cítí - *cítí naději* - věří (i několik desítek let), že se partner změní
- *vystupňování násilí - samotný akt - relativní klid, „líbánky“* - stále dokola
- násilí *nemůžeme* (!) zaměňovat s hádkou
- nejčastějšími oběťmi jsou: ženy, děti, muži, senioři

Mýty o násilí

1. týká se jen lidí sociálně slabších
2. není běžné - týká se jen několika málo rodin
3. častou příčinou je alkoholismus člověka
4. ženy si za násilí mohou sami - dávají mu k tomu příčinu
5. ženy mají násilí rády
6. oběť násilí a násilník

- ve chvíli, kdy člověk ví, že se u někoho jedná o týrání - tak je povinen (!) nahlásit toto jednání

Stalking

- většinou se týká *bývalých partnerů* - *neustále pronásledování, prozvánění, neustálé psaní sms, mailů, obtěžování rodiny ...*

- v roce 2010 začal *oficiálně existovat jako trestný čin*

- aby člověk mohl být obviněn ze stalkingu musí:

stalker činí *proti vůli oběti*

intenzivně pronásleduje oběť

dlouhodobě pronásleduje oběť (minimálně 4 týdny)

ROSA

DONA - zkratka domácí násilí

obě dvě jsou linky na pomoc při domácím násilí

Bílý kruh bezpečí - organizace pro všechny oběti trestného činu poradna při jakémkoliv trestném činu, i lidská pomoc (mají psychology)

obě dvě jsou linky na pomoc při domácím násilí

Násilí na dětech

- nejméně *20 tisíc dětí v ČR je týráno rodiči* a ve většině ani *není odhaleno*

- *rodiče nebo nový partneři* - nejčastěji *kombinace fyzického, psychického nebo sexuálního*

- *týrané děti často nechodí ven, nechodí do škol, školek*

- často pomáhá *všímavost okolí* (např. doktorka při preventivní prohlídce)

- často si sami *neumějí přivolat pomoc*

a) psychopatičtí rodiče - často jim je dítě sebráno

b) pod pohružkou stíhání jsou ochotni se jít léčit

EKONOMIE

□ ekonomika = věda o hospodářství

□ **oikos** = „dům, domácnost, okolí domu“

□ **nomos** = „jméno, slovo, popis“

- zřejmě poprvé se ekonomika objevila na *přelomu 5. - 6. století* - Xenofón - ekonomické poznatky - „*Oikonómikos*“ (*jak zpravovat otrokářskou domácnost, zemědělství, obchodování, trh*)

- dalším, kdo s zabývali ekonomii byli: *Platón, Aristoteles ...*

- zlomem je *14. století a renezanace* - *zámořské objevy, vynálezy, kolonie, přímořská města - Janov, Benátky ...*

- k osamostatnění ekonomie až mezi *18. - 19. Století* - základy položil **Adam Smith**

Neviditelná ruka trhu = Adam Smith tvrdil, že trh nepotřebuje žádné větší zásahy, že trh si vyřeší vše sám

Mikroekonomie = část ekonomické vědy; zkoumání *jednotlivých ekonomických subjektů* (=

zkoumá, jak e *chovají firmy, domácnosti, stát, vztahy* mezi podniky, *firmami, motivy* proč někdo vyrábí to, co vyrábí)

Makroekonomie = část ekonomické vědy; zkoumá hospodářství jako celek (= inflace, nezaměstnanost, růst DPH)

Tržní subjekty

1. Firma

- na straně *poptávky* (poptávají pracovní sílu, nabízejí pracovní místo) *i na straně nabídky*
- *subjekty, které podnikají*
- jejich *hlavním cílem je maximalizace zisku*

2. Domácnost

- vyskytují se a trhu jako *kupující na straně poptávky* - chtějí uspokojit své potřeby
- vystupují i na straně *nabídky, jako nakupující*
- jejich cílem je *maximalizace užitku*
- Výrobní faktory:
 - a. **půda** - přírodní zdroje
 - b. **práce** - cílevědomé působení člověka
 - c. **kapitál** - peníze a kapitálové statky (= stroje, budovy)

3. **Stát**

□ vystupuje *jako kupující* (prostřednictvím *státních zakázek* - oblast dopravních komunikací, obrany ...) *i jako prodávající* (státní firmy, státní podniky)

□ *specifický subjekt*

□ *zvláštní postavení* - stát *určuje podmínky trhu, má právo do něj zasahovat, reguluje trh*

Potřeby

- každý člověk má jiné potřeby z ekonomického hlediska

= *pocitovaný nedostatek něčeho nezbytného*

- naše potřeby jsou nekonečné - *uspokojíme jednu a chceme další*

Dělení:

a) **hmotné** - př. mám hlad, najím se

b) **nehmotné** - svobod, přátelství, vzdělání

a) **zbytné**

b) **nezbytné**

- k uspokojení potřeb patří *statky a služby*

Statky

= v ekonomice označuje cokoliv, co zvyšuje užitek

a) **hmotné** - věci, které uspokojují

b) **nehmotné** - znalosti nebo duševní výtvar člověka

a) **volné** - nemusí se za ně platit a je jich nekonečné množství (např. kyslík, písek na Sahaře, sluneční paprsek)

b) **vzácné (ekonomické)** - statků je omezené množství, spotřebitelé jsou ochotni za něj platit (většina statků)

Služby

= hospodářské činnosti uspokojující určitou potřebu

- jejím výsledkem je užitečný efekt a ne hmotný statek

a) **věcné** - práce spojené s obnovením funkce výrobku - př. opravy, čistírny

b) **osobní** - obohacují duševní stránku člověka - př. kadeřník, lékař, masér, divadlo, knihovny

...

Ekonomické sektory

a) **primární** - zahrnuje veškerou prvovýrobu (zemědělství, lesnictví, těžba surovin); využívá přírodních zdrojů

b) **sekundární** - zpracovatelský průmysl, stavebnictví, výroba elektřiny a plynu

c) **terciální** – odvětví poskytující *hlavně služby, vzdělání, státní instituce*

Kvartérní sektor

= soubor činností služeb, *kteřé souvisejí s výzkumem, vědou, informace, vzdělávání*

- zahrnuje služby typicky veřejného charakteru – *veřejná správa, justice, armáda, policie*

Ekonomické systémy

- Nobelova cena za ekonomii – **Paul Samuelson** – ekonom – definoval ekonomii jako vědu, která musí odpovědět na tři základní otázky:

1. **CO** – určuje, *jaké statky se budou vyrábět a v jakém množství* (druh výrobku, jestli se mají vyrobit pouze drahé a kvalitní v malém nebo nekvalitní ve velkém množství...)

2. **JAK** – *jakým způsobem budou dané statky vyráběny* (s jakými technologiemi a výrobními faktory)

3. **PRO KOHO** – *pro koho se budou dané statky vyrábět*

1) **Zvykový systém**

fungovalo v *jednotlivých kmenech* – založen na tradicích země (předávání řemesla a znalostí z generace na generaci)

veškerá děla práce se *odehrávala uvnitř kmenu*

náčelník (nebo rada starších; ti nejmoudřejší) *rozhodoval o tom, co se bude vyrábět a kolik se toho vyrobí*

□ pro větší společnost nemůže fungovat (!)

□ můžeme se s ním i dnes někde setkat - jihoamerické, africké kmeny - ale je to skoro překonaná záležitost, vyskytuje se nejvíce v zaostalých společnostech

2) **Příkazový - centrálně řízený**

□ založený na *moci úzké skupiny lidí - kteří stojí v čele státu*

□ v *nedemokratické společnosti, v totalitní společnosti*

□ *neřídí se zdravým rozumem - rozhodují, diktují a nakazují, co se bude vyrábět jak se daný produkt rozdělí*

□ *neefektivní, nevýhodný* - obrovským mínusem je subjektivnost - buďto je nedostatek nebo nadbytek věcí

□ může mít výhodu z *krátkodobého* hlediska - například při nějaké krizi, a nebo při přírodní katastrofě nebo po válce - výhoda je v tom, že se *rychle a efektivně mohou zmobilizovat všechny zdroje*

3) **Tržní systém**

□ funguje v *západních státech*

□ využívány *určité zásahy státu do hospodářství*

□ o *ekonomických otázkách rozhoduje trh a konkurence*

□ předpokládá, že hospodářství se *řídí pomocí trhu a tržních zákonů*

□ řídí se díky *tržním zákonům*

□ plusem je, že *funguje bez subjektivních lidských rozhodnutí - funguje neviditelná ruka trhu*

- *efektivní využití zdrojů*

Hospodářský proces

= souhrn výroby, rozdělení, směny a spotřeby v návaznosti na sebe

1. výroba

2. rozdělení + přerozdělování

3. směna

4. spotřeba

Výroba

- *je zapotřebí výrobních faktorů* - může to vyrábět i *jednotlivec (např. živnostník)* nebo *celé firmy a státní podniky*

= *činnost, při které člověk přetváří přírodu ve statky*

- *potřeba přírodních zdrojů - půda + kapitál*

- *informace* - řadí se také *mezi výrobní faktory* - velká řada informací velmi rychle zastarává, ztrácí na své hodnotě, musí být nahrazeny informacemi novými

Práce = cílevědomá lidská činnost, kterou se vytváří statky

Mzda = cena za práci

Renta = cena za půdu

Kapitál = peníze jsou to hlavní, čím myslíme kapitál – peníze přinášejí další peníze

□ rozumí se tím *stroje, budovy*

□ cenou za kapitál je *zisk, případně úrok z peněz*

Hranice produkčních možností – souvisí s problematikou výroby

- něco, co je mimo křivku – *varianta, kam se ekonomika není schopna dostat, jelikož v danou chvíli nemá dostatek zdrojů*

□ *jedinou možností že by se firma někam jinam mohla dostat jsou nové vynálezy, technický pokrok, nález peněz, přeorganizovat práci*

Rozdělování a přerozdělování

- vyrobilo se a všichni, kdo se na tom podíleli, *očekávají svojí odměnu – za práci mzdu, ti, kdo vložili kapitál, tak se snaží o zisk a z půdy očekáváme rentu = **rozdělování***

- každých peněz jdou *daně, zdravotní a sociální pojištění* a sáť tyhle peníze **přerozdělí** těm, kteří se na tom procesu nepodíleli – *nezaměstnaní, ženy na mateřské, nemocní, děti, důchodci*

Směna

- proces, kdy hledáme vhodné statky a služby

- nabízející hledají poptávající

= proces, při kterém *nabízející* (výrobci, obchodníci) *hledají kupce* (poptávající) *na své zboží a služby, aby mohli realizovat svůj zisk*

- jde jim hlavně o *maximalizaci zisku* - o to jde každému

- právě v této fázi se ukáže, jestli *výsledky fáze rozdělování a přerozdělování byly oprávněné*

- existuje také možnost, že výrobek svého kupce nenajde - *v tento moment podnikatel prodělá*

Fáze spotřeby

= proces *uspokojení potřeb*

a) **konečná** - *uspokojení potřeb jednotlivých lidí* - např. koupím si knížku, přečtu si jí

b) **výrobní** - *uspokojení potřeby firem, aby mohli dále vyrábět a podnikat* - např. firmy si nakoupí součástky a z nich něco vyrábějí

Trh + tržní zákony

Trh = místo, kde se střetává nabídka a poptávka, kde dochází ke směně zboží a služeb

- zboží je *podmnožinou celé množiny všech statků a služeb*

Peníze = v ekonomii brány jako *zvláštní druh zboží* - používají se především *k usnadnění směny*

a) **barter** = *směnnývýměnný obchod*

□ často u států, u kterých se neví, jestli by e peníze vrátily - naturálie

b) **zbožové peníze** = speciální druh zboží, který sloužil jako platidlo

□ např. funkci peněz splňoval čaj, víno, plátno ...

□ *obrovské nevýhody - krátká trvanlivost, špatná dělitelnost, špatné uchovávání a skladování*

c) **drahé kovy** = vždy dostatečně vzácné; dobré dělení, uchovávání, skladování, neměli dobu spotřeby, snadná přeprava ...

d) **mince** = jeden z nejdéle trvajících prostředků směny

Funkce peněz

1. prostředek směny - peníze lze volně směňovat za zboží a služby - měření různých statků a služeb

2. jednotka zúčtování - slouží jako univerzální měřítko ceny zboží a služeb; lze jimi vyjádřit dluh - zprostředkovává obchod a vzájemnou výměnu

3. uchovatel hodnoty - slouží jako forma majetku a prostředek pro hromadění - uchovávají hodnotu do budoucnosti

Měna

= **peněžní soustava určitého státu**

- základem každé měny je *peněžní jednotka*

- v dnešní ekonomice je nutné převádět na měny cizí - **měnový kurz** = *cena měnové jednotky jedné země vyjádřena v peněžní jednotce jiné země* (měnový kurz je pohyblivý, každý banka ho má jiný - abych zjistila, kolik právě měna je, tak se podívám do kurzovního lístku)

Kurzovní lístek: *soupis kurzů měn určitého data* (oficiální kurzovní lístek vydává u nás ČNB a vydává ho každý pracovní den)

Valuty: bankovky a mince cizího státu

Devizy: *pohledávky (např. cenné papíry v cizí měně), které znějí na cizí měnu*

Devalvace: oficiální snížení kurzů měny určitého státu vůči všem ostatním měnám

Revalvace: oficiální zvýšení kurzů měny určitého státu vůči všem ostatním měnám

□ devalvaci a revalvaci může ovlivňovat jenom centrální banka státu

Konkurence

- jedna ze základních *podmínek, za kterých probíhá obchod*

- může být a straně **poptávky** (mezi zákazníky, když usilují o nějaké zboží) nebo na straně **nabídky** (- zajímavější)

= **soupeření, boj o zákazníka**

- je *několikero typů konkurencí:*

□ **cenová konkurence** - *konkuruje se cenou* - firmy se snaží snížením ceny získat větší podíl na cenu

□ **necenová konkurence** - firmy se snaží jiným způsobem než snížením ceny (kvalita, účinná cílená reklama, tradice firmy, značka, ekologicky šetrné výrobky, bylnebyl testován na zvířatech, estetické hledisko, koupím si věc a něco dostanu zdarma

□ **dokonalá konkurence:** v praxi se téměř nenajde, trh spočívá v tom, že všichni nabízející mají rovné podmínky přístupu na trh a stejně tak všichni kupující mají na trh stejný přístup = rovné podmínky vstupu na trh; kvalita je stejná u všech zboží - nerozlišují se značky, neexistuje žádná reklama (zboží je stejně kvalitní), žádné bonusové akce; jedině, podle čeho já jako zákazník se budu rozhodovat je cena

□ **nedokonalá konkurence:** realita

□ **Monopol** = existuje jeden, který má výsadní postavení na trhu; např. *administrativní monopol* (má jako jediný povolení od státu), nebo podnik, který *zná jediný recept na jednu surovinu* (Coca-Cola, Becherovka ...)

□ **Monopson** = výsadní postavení, na straně *kupujícího* (zbraně, technologie); *výhradním nakupujícím je stát*

□ **Oligopol** = na straně nabídky existují *dva velké subjekty*

□ **Monopolistická konkurence:** firmy s *dominantním postavením*, ale i *malé konkurenční firmy*

- v nedokonalé konkurenci *dochází k selhání trhu*:

1.) **Vznik monopolu**

- samotný vznik monopolu *trestní není*, ale stát musí stanovit určitá pravidla - zákony na ochranu hospodářské soutěže, kde se specifikuje, co je a není trestné

- porušení je zneužití výsadního postavení - *neprávně ustanovená cena* (kdyby byla pro odběratele třeba likvidační)

2.) **Existence veřejných statků**

- statky, o kterých není žádoucí, aby byli v rukách soukromého sektoru
- zdravotnictví, školství, státní správa ...

3.) **Externality trhu**

= vedlejší účinky trhů na subjekty, které se daného tržního vztahu neúčastní

- mohou být jak *negativní*, tak i *pozitivní*
- poškozenými jsou lidé, kteří žijí v průmyslových oblastech